

В. М. Кохно, М. І. Литвинець, А. І. Муха

Іспанія, Королівство Іспанія

ІСПАНІЯ, Королівство Іспанія (España, Reino de España) – держава на південному заході Європи. Займає більшу частину Піреней. п-ова. На Пн. межує з Францією й Андоррою, на Зх. – з Португалією. На Пн. омивається Біскай. затокою, на Сх. – Середзем. морем, на Пд. – Середзем. морем і Атлант. океаном, на Зх. – Атлант. океаном. Країні належать кілька груп о-вів, найбільші з яких – Балеарські та Канарські. Пл. 504,75 тис. км². Насел. 47,15 млн осіб (2010). Етнічні групи: іспанці (кастильці, валенсіанці, андалузці, астурійці) – 72,8 %, каталонці – 16,4 %, галісійці – 8,2 %, баски – 2,3 % та ін. Природ. приріст насел. 1,5 % (при рівні фертильності 1,35 дитини на одну жінку). Міське насел. складає 76,6 %. Віросповідання – переважно католицизм (95 %). Столиця – Мадрид (3,27 млн осіб; 2010). Найбільші міста (млн осіб): Барселона (1,62), Валенсія (0,8), Севілья (0,7), Сарагоса (0,68). Держ. мова – іспан. (кастил.); в автоном. співтовариствах статус офіц. мають каталон., галісій., баск. мови. Адм.-тер. поділ – 17 автоном. співтовариств. І. належать 2 анклави (Сеута і Мелілья), розташ. на Пн. Африки. Держ. устрій – парламент. монархія. Глава держави – король. Законодав. орган – Ген. Кортеси (двопалат. парламент): Конгрес депутатів і Сенат. Серед провід. партій – Іспан. соціаліст. робітн. партія, Нар. партія, Конвергенція та Союз (Каталонія), Націоналіст. партія басків, Об'єднані ліві. Грош. одиниця – євро. Член ООН, НАТО, ЄС, Ради Європи, СОТ, ОБСЄ.

Перші відомості про виникнення цивілізації на Піреней. п-ові датуються 11 ст. до н. е., коли фінікійці заснували колонію Гадес побл. сучас. Кадіса. Згодом там з'явилися грец. мореплавці, однак широка колонізація п-ова розпочалася у 2-й пол. 3 ст. до н. е. із завоюванням карфаген. армією більшої частини тер. сучас. І. Бл. 228 до н. е. карфагеняни заснували Барселону і Картагену. 209 до н. е. в результаті поразки у 2-й Пунічній війні карфагеняни змушені були залишити п-ів. Відтоді до кін. 5 ст. І. перебувала під владою Рим. імперії, згодом – Вестгот. королівства. У 8 ст. арабо-бербер. племена завоювали майже всю тер. п-ова. Під час правління маврів країна була найрозвиненішою в Європі. 1212 християн. королі розпочали наступ на мавр. володіння і впродовж кількох століть відвоювали більшу частину п-ова, за винятком королівства Гранада (проіснувало до 1492). Найбільшого розквіту І. досягла на поч. 16 ст. із відкриттям Х. Колумбом Америки і завоюванням багатих колоній. Мала значні володіння в Європі, однак з часом почала втрачати вплив у світі. 1868

у результаті революції була проголошена Респ., 1931 – 2-а Респ., ліквідов. 1939 диктатор. режимом генерала Ф. Франко. 1975 після його смерті у країні почала відроджуватися демократія.

Піреней. гори, що простягнулися на бл. 435 км від Біскай. затоки до Середзем. моря, утворюють природ. кордон між І. та Францією. Більшість тер. країни займає плато Месета, поділене на пн. і пд. частини гір. системами Сьєрра-де-Гвадаррама, Сьєрра-де-Гредос і Монтес-де-Толедо. Прибережні рівнини вузькі, берег переважно гористий. Є 6 гол. гір. ланцюгів заввишки понад 3300 м; найвищі точки: Піко-де-Ането (3404 м) в Піренеях і Муласен (3478 м) в Сьєрра-Неваді на Пд. країни, Піко-де-Тейде (3718 м) на о-ві Тенеріфе на Канар. о-вах. Більшість великих річок І. впадає в Атлант. океан – Дуеро, Тахо, Гвадіана і Міко, що беруть початок в І. і протікають через Португалію, а також Гвадалківір, найглибша і єдина судноплавна річка країни. Річка Ебро впадає в Середземне море. Клімат характеризується різкими змінами т-ри і переважно невеликою кількістю опадів. На Пн. Зх. і Пн. переважає мор. клімат, з м'якою зимою і неспекот. літом (середні т-ри січня від –10 до –8 °С, липня – від +18 до +20 °С), на Пд. Зх. і Пд. Сх. – субтропіч. середземномор. клімат, з дуже спекот. сухим літом і м'якою дощовою зимою (середні т-ри січня від –11 до –10 °С, липня – від +26 до +28 °С). Незначні площі лісів (переважно на Пн. Зх.). Найпоширеніше дерево – вічнозелений дуб. Ростуть також пробковий дуб, тополя, маслина, горіх, бук; на середземномор. узбережжі – апельсин, лимон, інжир, мигдаль. Тварин. світ представлений вовком, риссю, диким котом, лисицею, диким кабаном, оленем, зайцем та ін. У річках та озерах водяться форель, сом, лин. І. славиться фієстами (найвідоміші – у Валенсії, «Сан-Фермін» у Памплоні, квітневий ярмарок у Севільї) та коридами, що проводяться у всіх регіонах, за винятком Каталонії та Канар. о-вів. Музеї: живопису і скульптури «Прадо», сучас. мистецтва королеви Софії, археол., етнол. (усі – нац.), живопису баронеси Тіссен та колишня резиденція королів Ель Пардо (усі – Мадрид), мор. і археол. (обидва – Барселона), археол. (Кадіс). Серед відомих пам'яток культури та архітектури: у Мадриді – королів. палац (1737–64), церква Сан-Франсиско-ель-Гранде (18 ст.), палац Сарсуела (резиденція іспан. монархів), «Долина полеглих» (меморіал загиблим під час громадян. війни 1936–39); у Ла-Коруньї – «Башта Геркулеса» (діючий маяк, побудов. римлянами), церкви Сантьяго (12 ст.), Санта-Марія-дель-Кампо (13 ст.); у Памплоні – катол. собор (14 ст.); у Барселоні – собор Св. Сімейства, церква Сан-Пабло-дель-Кампо (914); у Сараґосі – собор Ла-Сео (12–16 ст.), церква св. Естебана (1693–1700); у Толедо – готич. собор із 40-а каплицями (1227–1493); у Гранаді – залишки палацу-фортеці мавр. правителів Альгамбра, собор (1523–1703); у Пальма-де-Мальорці – готич. собор (1230), церква Сан-Франсиско (13 ст.); у Кордобі – християн. храм (перебудов. 1236 з найбільшою в Європі мечеті); у Севільї – королів. палац (1181), готич. собор (1402–1519). Всесвітньо відомі імена класиків іспан. літ-ри М. де Сервантеса, Лопе де Веґи, В. Бласко Ібаньеса, сучас. письменників К.-Х. Сели, Х. Гойтісоло, А.-М. Матуте, митців та скульпторів П. Пікассо, С. Далі, Ж. Міро, співаків Х. Каррераса, П. Домінґо та М. Кабальє.

І. – країна з високим рівнем екон. розвитку. За обсягами пром. виробництва посідає 5-е м. серед країн Зх. Європи. Найрозвиненіші галузі: гірн.-добувна, маш.-буд., автомобілебуд., електротех., хім., текстил. пром. та чорна металургія. І. входить до десятки країн – гол. виробників суден та ін. транспорт. засобів. Розвинуте с. госп-во. Є значні поклади кам'яного вугілля, залізної руди, піритів, ртуті, урану, золота, срібла, вольфраму, свинцю, сурми, вісмуту тощо. ВВП становить 1375 млрд дол. США (2010), у розрахунку на особу – бл. 27,9 тис. дол. США. У складі ВВП: сфера послуг – 71,6 %, пром-сть і будівництво – 25,5 %, с. госп-во, лісництво та рибальство – 2,9 %. Експортує продукцію машинобудування, хім. та металург. галузей промисловості, транспортні засоби, кораблі, папір, картон, взуття, текстиль, електроустаткування, залізну, мідну та уранову руди, ртуть, вольфрам. І. займає 1-е м. у світі з експорту маслинової олії та апельсинів, 2-е – лимонів і томатів, 3-є – вин. Імпортує паливо та мастил. матеріали, нафту, мідь, алюміній, цинк та свинець, добрива, продукцію машинобудування та с. господарства (зокрема м'ясо та зерно). Осн. торг. партнери: країни ЄС, США. Розвинений туризм.

Укр.-іспан. зв'язки мають спорадич. характер. За часів УНР послом до І. призначено Є. Кулішера, який так і не приступив до виконання обов'язків. Під час 2-ї світової війни укр. інформ. діяльність в І. провадив представник ОУН [Ю.-Р. Карманін](#). 1947 у країні навч. бл. 30 українців, діяли товариство укр. студентів-католиків «Обнова», від 1956 – Укр. студент. громада. 1950–51 виходили «Листи з Іспанії». Від 1951 на Нац. радіо І. є укр. трансляції (від 1955 – щоденно). 1952 при Центрі сх. студій в Мадриді створ. укр. секцію (дир. Я. Марільйо), що видавала ж. «Oriente Europeo» (вміщував низку статей з укр. проблематики). 1956 створ. Асоц. укр. приятелів І. (голова – А. Кішка). Того ж року в Мадриді відбулася виставка укр. книжки (організатор [Д. Бучинський](#)). 1957 в І. мешкало бл. 60 українців. Дипломат. відносини між І. та Україною встановлено 30 січня 1992. У 1995 в Мадриді відбулася зустріч «трійки» ЄС з Україною на рівні міністрів закордон. справ. 1996 було підписано Договір про дружбу і співробітництво між Україною та І., а також низку ін. важливих двосторон. угод. 1993 у Києві створ. товариство дружби та культур. зв'язків «Україна–Іспанія». Від 1988 налагоджено співпрацю між Київ. та Гранад. (першим в І. 1996 увів до навч. програми філол. факультету викладання української мови) університетами. Щороку в І. оздоровлюються бл. тисячі укр. дітей, які постраждали від наслідків Чорноб. катастрофи. Нині укр. діаспора нараховує понад 100 тис. осіб (65 % – жінки). Прагнення зберегти свою мову, культуру, не асимілюватися в ін. етніч. просторі змушує українців об'єднуватися в громад. організації. 2003 створ. Федерацію укр. асоц. в І. (президент – М. Петруняк), до якої входить низка асоц. в різних містах І., зокрема «Україна» (м. Валенсія), «Співвітчизники» (м. Ов'єдо). Це – громад. організації, які проводять культурні заходи, організують муз. та хор. колективи (один із найвідоміших – муз. гурт «Червона калина»; кер. В. Мельник), відкривають неділ. школи, садки, спеціаліз. гуртки для дітей; сприяють участі укр. художників в іспан. та світ. виставках. Згодом створ. перший в І. Укр. культур. центр. Осередком українськості й

підтримкою для емігрантів є також Церква. Очільником реліг. громади українців в І. – Апостол. візитатором від УГКЦ обрано єпископа *Г. Лончину*. Неабияку підтримку надає емігрантам і РКЦ.

В. М. Кохно

Іспансько-українські літературні зв'язки. Перший переклад з укр. на іспан. мову опублікував 1877 філософ В. Лесич у мадрид. ж. «La Ilustración Española y Americana» – ст. «Тарас Шевченко – великий поет України» з уривками з поеми «Кавказ», поезій «Тарасова ніч», «До Основ'яненка», «Заповіт». У 20 ст. в І. творчість Т. Шевченка популяризували [Р. Альберті](#), А.-М. Матуте та ін. У Москві видано «Obras escogidas» («Вибрані твори») Т. Шевченка (1964; у підготовці взяли участь [С.-М. Арконада](#), А. Гавіна, С. Гонсалес-Гутьєррес, [Р. Естрела-Льопис](#), М. Кановас-Саморано, Х. Матеу, Х. Сантакреу-Мансанта, А. Мансо) та *І. Франка* (1972). У Києві надруковано зб. «Esperanza» («Надія») і драм. поему «En las catacumbas» («У катакомбах»; обидві – 1971) *Лесі Українки*, зб. «El revolucionario eterno» («Вічний революціонер», 1979) *І. Франка*, «Poesías escogidas» («Поетичні твори», 1986) Т. Шевченка. Крім моск. перекладачів, у їхній підготовці взяли участь київ. літератори *Л. Олевський*, Х. Борисюк, В. Харитонов.

Укр. іспаністика почалася з вид. «Історії іспанської літератури за Тікнором» (1861) П. Куліша. *І. Франко*, використавши відомий сюжет, написав поему «Пригоди Дон Кіхота» (ж. «Дзвінок», 1891; Л., 1899) та здійснив вільну переробку драми «Саламейський алькальд» П. Кальдерона під назвою «Війт заламайський» (Л., 1895). *В. Самійленко* переклав роман В. Бласко Ібаньєса «La Barraca» («Хатина» // «ЛНВ», 1910, № 8–11; Л., 1925). Роман «Дон Кіхот» М. де Сервантеса українською мовою вперше видано 1927 у скороченому перекл. М. Іванова; повний переклад твору зі збереженням автор. назви зробили *М. Лукаш* та *А. Перепадя* («El ingenioso hidalgo don Quijote de la Mancha» – «Премудрий гідальго дон Кіхот з Ламанчі», К., 1995). Укр. мовою у Києві видано осн. шедеври іспан. літ-ри: романи «La Maja malada», «Sangre y arena» («Маха гола», «Кров і пісок») В. Бласко Ібаньєса, «Doña Perfecta», «Zaragoza» («Донна Перфекта», «Сарагоса») Б. Переса Гальдоса, повість «El sombrero de tres picos» («Трикутний капелюх») П.-А. де Аларкона, п'єси Лопе де Веґи, П. Кальдерона і Тірсо де Моліни, поезії [Ф. Гарсія Лорки](#), Р. Альберті; а також зб. «Іспанські прислів'я та приказки» (1980), «Світло у вікні: Сучасна іспанська новела» (1987), «Казки народів Іспанії» (1989). Серед перекладачів іспан. літ-ри – М. Лукаш, *Д. Павличко*, *М. Москаленко*, [С. Жолоб](#), *Ю. Покальчук*, [С. Борщевський](#), *О. Пахльовська*. Іспан. літературу і мову досліджували [О. Білецький](#), [Г. Кочур](#), Р. Естрела-Льопис, В. Харитонов, [М. Жердинівська](#) та ін.

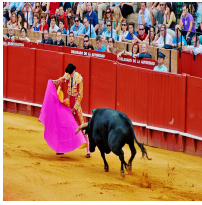
М. І. Литвинець

Іспансько-українські музичні зв'язки. Спорадичні контакти між муз. культурами України та І. існували від 18 ст. Зацікавлення іспан. музикою стрімко зросло від серед. 19 ст. й особливо активізувалося в його остан. чверті – в добу відродження самобут. нац. муз. культури І. (т. зв. Рінасіменто). 1843 під час Контрактового ярмарку в Києві відбулися концерти арт. балету Королів. опери Мадрида. У 1860-х рр. в І. виступали оперні співаки М. Андреев, М. Коваль. 1868 у Мадриді розпочався творчий шлях співачки *К. Массіні* (Веденяпіна), яка згодом викладала у Києві й Одесі (серед учнів – [М. Донець](#), *Т. Леліва-Копистенський* та ін.). 1870–80 у Королів. опері Мадрида співала В. Рибницька. 1880 в Одесі перебував на гастролях скрипаль і композитор П. Сарасате. 1881 у Мадриді поставлено оперу «Мазепа» Ф. Педреля. 1891–92 та 1895 в І. гастролувала *Т. Любатович*. [С. Крушельницька](#) з тріумфом виступала 1904 у Барселоні, 1908 – у Мадриді. 1911 кияни захоплювалися мистецтвом М. Гай – «незрівнянної Кармен». 1912–13 в І. гастролували *М. Сіак*, 1921 – хор під керівництвом [О. Кошиця](#), 1924 – [Ю. Закржевський](#), *М. Рейзен*. 1922 у Барселоні співала [Н. Єрмоленко-Южина](#), 1924 – *П. Цесевич*, у Мадриді – [Є. Ждановський](#). У 2-й пол. 1920–30-х рр. укр.-іспан. культурні контакти були мінімальні. Іспан. мотиви використовував *Я. Цегляр* для написання циклу пісень, [К. Данькевич](#) – симф. поеми «Педро». У Києві виступали гітарист А. Сеґовія, піаніст Х. Ітурбі; в І. стажувався [Ю. Кипоренко-Доманський](#). У 2-й пол. 1940-х рр. у Мадриді дебютував укр. хор «Обнова» (під керівництвом колиш. вояка 1-ї Укр. дивізії УНА О. Білика), пов'яз. із однойм. товариством укр. студентів-католиків. Згодом цей хор брав участь у міжнар. фестивалях, греко-катол. богослужіннях, виступав із концертами. У 1940–60-х рр. укр. музика поповнилася лише кількома зразками творів іспан. тематики: комічна опера «Собака на сні» *О. Сандлера* за Лопе де Веґою, симф. картина «В Іспанії» [В. Гомоляки](#), «Іспанський танець» *Ю. Русинова* та обробки іспан. танців *Б. Яровинського* для симф. оркестру, п'єси «Болеро» для балалайки з фортепіано *Н. Шульмана*, для 3-х баянів *А. Мухи*, *К. М'яскова* та ін. У 1970–2000-х рр. відбулося значне поживлення в іспан.-укр. муз. зв'язках. З'явилася низка творів укр. композиторів: балет «Камінний господар» [В. Губаренка](#) за Лесею Українкою, оперета «Іспанська рапсодія» [В. Ільїна](#), поема «Дон Кіхот» В. Кирейка, «Іспанський концерт» для гітари й симф. оркестру *М. Стецюна*, Симф. № 4 («Іспанська») [В. Золотухіна](#), «Іспанська сюїта» для віолончелі й фортепіано В. Губаренка. Концерт для хору й перкусії та «Іспанські фрески» [Л. Дичко](#), цикли романсів на сл. Х.-Р. Хіменеса – [М. Дремлюги](#), [Н. Боєвої](#), [М. Денисенко](#), музика до п'єс Лопе де Веґи (*В. Лукашева*, *Ю. Шевченка*, *В. Скуратовського*, *В. Птушкіна*), Тірсо де Моліні (*В. Птушкіна*) тощо. Особливо щедро представлена творчість, навіяна поезією Ф.-Г. Лорки й трагіч. долею самого поета (твори *Ю. Мейтуса*, *Г. Ляшенка*, [В. Гончаренка](#), [О. Киви](#), [О. Левковича](#), [Я. Верещагіна](#), [С. Бедусенка](#), *Б. Сюти*, [Є. Іршаї](#), [В. Зубицького](#), [А. Карнака](#), *С. Луньова*, *Є. Мілки*, *Н. Юхновської*, [Н. Бучель](#), *Н. Матвієнко* та ін.). В Україні гастролував віолончеліст А. Кассадо (1963, 1965). У 2-й пол. 20 ст. у театрах України поновилися постановки балетів «Лауренсія» О. Крейна, «Дон Кіхот» Л. Мінкуса, відбулися прем'єри балетів «Іспанське капричіо» на

музику *М. Римського-Корсакова*, «Болеро» *М. Равеля*, «Кармен» *Ж. Бізе-Р. Щедріна* тощо. В І. гастролювали співак [Д. Гнатюк](#), скрипаль [Н. Будовський](#), Держ. ансамбль танцю УРСР під керівництвом [П. Вірського](#) (упродовж 3-х місяців 1969 дав концерти в Мадриді, Валенсії, Більбао, Толедо, Севільї, Малазі, Барселоні), низка укр. хор. колективів. 1974 у Києві й Чернівцях відбулися гастрол. виступи танцівниці *К. Клавіхо*. В І. виступали укр. диригенти [О. Баклан](#), [А. Власенко](#), [І. Гамкало](#), [В. Сіренко](#), [С. Турчак](#) та ін.; здобули лауреатство на міжнар. конкурсах або гастролювали співаки *Л. Юрченко*, [О. Ворошило](#), [В. Гришко](#), [М. Кіт](#), *М. Шопша*, [Л. Давимука](#), *Т. Штонда*, [В. Грицюк](#), [А. Кочерга](#), [І. Берлізова](#), [А. Бойко](#), [Л. Величко-Стецюн](#), [А. Доронін](#), [А. Дуда](#), піаністи *О. Рапіта*, [В. Гладков](#), [К. Білинська](#), [О. Ботвинов](#), *Л. Марцевич*, скрипалька [А. Комісарова](#), баяністи [І. Завадський](#), *П. Фенюк*, *А. Семешко*, бандуристка [О. Герасименко](#) та ін. Іспан. преса високо оцінила постановки Нац. опери України на міжнар. фестивалях мистецтв у Мадриді, а згодом – на Канар. о-вах, зокрема мистецтво хору (гол. хормейстер [Л. Венедиктов](#)), оркестру (гол. диригент [В. Кожухар](#)), солістів – *А. Солов'яненка*, *В. Пивоварова*, [Л. Забілястої](#), [О. Вострякова](#), [В. Гурова](#), [О. Дяченка](#), [Т. Кузьмінової](#), [В. Кочур](#), *О. Яценко*. Балетну трупу й оркестр цієї опери було запрошено на відкриття Театру Лопе де Веги в Мадриді. В І. виступали також колективи Донец., Одес. та Харків. театрів опери та балету, Київ. театру оперети тощо. Гідно зарекомендувала себе укр. школа гітаристів (*В. Петренко*, *В. Шаруєв*, *А. Шевченко*, *П. Полухін*, *О. Ренгач* та ін.), що дало підстави іспан. гітаристові, проф. Вищої королів. муз. консерваторії у Мадриді *Х. Кардосі* назвати гітару «укр. інструментом». За допомогою створ. у Києві укр.-іспан. фірми «КІМА» проведено перший в Україні міжнар. фестиваль «Гітара-97» за участі *Х. Кардосі*. Наступ. року в Києві пройшли Дні іспан. і латино-амер. музики. Значне зацікавлення викликали концерти в Нац. палаці культури і мистецтв «Україна» (Київ, 1998) співачки *М. Кабальє* з участю її дочки – *М. Марті*, диригента *Х. Колладо*, співака-тенора *Х. Паласіоса* та її учениці – *О. Макарової*. 2004 і 2006 *М. Кабальє* виступила на сцені цього палацу з укр. співаком *В. Гришком* і симф. оркестром Нац. філармонії України під керівництвом [М. Дядюри](#); 2008 – із композитором *Е. Сьєрра* на відкритті культур. центру «Опера» у Дніпропетровську. У київ. Палаці спорту відбулися концерти естрад. співака *Х. Іглесіаса* (1997) і його сина *Е. Іглесіаса* (2007). В І. працюють музикознавці [К. Гейвандова](#), *Т. Компанієць*, співачка *Т. Мельниченко*, скрипаль *Г. Недобора* та ін.

А. І. Муха

Фотоілюстрації

Рекомендована література

1. Geografía de España. Barcelona, 1993;
2. Киселев А. В. Испания. География. История. С.-Петербург, 2001.
3. Шевченко А. Невпокорені ігри фламенко // Музика. 1980. № 5;
4. Київ музичний. К., 1982;
5. Бурак М. Виступи в Іспанії // Музика. 1987. № 1;
6. Нудьга Г. Українська пісня в світі. К., 1989;
7. Туркевич В. Еспанці аплодують киянам // Нові дні. 1995, трав.–черв.;
8. Зубко Ж. Актуальність іспанської тематики в сучасній українській музичній культурі // Молоді музикознавці України: Тези 7-ї Всеукр. наук.-практ. конф. К., 2005.

Бібліографічний опис:

Іспанія, Королівство Іспанія / В. М. Кохно, М. І. Литвинець, А. І. Муха // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-12749>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).